

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/nauka-i-edukacja/badania-historyczne/konferencje/26977,Miedzynarodowa-konferencja-Komunistyczny-aparat-bezpieczenstwa-w-Europie-Srodkow.html>
02.03.2026, 19:18

Strona znajduje się w archiwum.

Międzynarodowa konferencja „Komunistyczny aparat bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej 1944/45-1989” – Warszawa, 16-18 czerwca 2005

16.06.2005

W dniach 16-18 czerwca 2005 r. w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Komunistyczny aparat bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej 1944/45-1989”.

W konferencji wzięło udział ponad 350 historyków i politologów z 19 krajów świata. Konferencja została przygotowana w ramach prowadzonego przez Biuro Edukacji Publicznej IPN programu badawczego „Aparat represji i opór społeczny” wspólnie z partnerami z Polski, Czech, Niemiec i Słowacji.

Konferencja zorganizowana została przez Instytut Pamięci Narodowej (Polska), Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Miasto Stołeczne Warszawa, Urząd Pełnomocnika Rządu Federalnego ds. Dokumentów Służby Bezpieczeństwa byłej NRD (Niemcy), Fundację Badań Dyktatury SED (Niemcy), Centrum Badań nad Historią Najnowszą (Niemcy), Instytut Historii Najnowszej Akademii Nauk Republiki Czeskiej, Urząd Dokumentacji i Badania Zbrodni Komunistów (Republika Czeska) i Instytut Pamięci Narodu (Słowacja).

W założeniu organizatorów konferencja służyć miała trzem celom. Pierwszym było nawiązanie stałej współpracy pomiędzy instytucjami i badaczami dokumentującymi historię komunistycznego aparatu bezpieczeństwa oraz popularyzującymi wiedzę o jego działalności w europejskiej opinii publicznej, drugim podsumowanie stanu badań nad działalnością komunistycznego aparatu bezpieczeństwa i wskazanie zasadniczych kierunków przyszłych projektów naukowych. Trzecim zaś popularyzacja wiedzy o dziejach komunistycznego aparatu bezpieczeństwa, wciąż zbyt mało znanych zarówno we wschodniej, jak i zachodniej części Europy.

W imieniu współorganizatorów konferencję otworzyli: Wiceprezydent m.st. Warszawy Władysław Stasiak, Prezes IPN prof. Leon Kieres, Pełnomocnik Rządu Federalnego ds. Dokumentów Służby Bezpieczeństwa b. NRD Marianne Birthler, wiceprezes Instytutu Pamięci Narodu (Słowacja) Marian Gula i dyrektor Instytutu Historii Najnowszej Akademii Nauk Republiki Czeskiej dr Oldřich Tůma.

W swoim wystąpieniu prof. Leon Kieres powiedział m.in. „Sieć instytucji współpracujących w badaniach nad dziejami komunistycznego aparatu bezpieczeństwa ulega nieustannemu rozszerzeniu. Paradoksalnie, w miarę upływu czasu okazuje się, iż od przeszłości nie można uciec, nie można refleksji nad nią pozostawić przyszłym pokoleniom. Systemy totalitarne odcisnęły tak silne piętno na poszczególnych państwach, społeczeństwach i jednostkach, że jest ono wyraźnie widoczne nawet dziś, ponad piętnaście lat po upadku komunistycznych dyktatur. Przeszłość wciąż

wpływa na teraźniejszość i ją w dużym stopniu kształtuje. Poznanie historycznych doświadczeń jest najlepszą drogą nie tylko dla zadośćuczynienia ofiarom i ukarania sprawców zbrodni i przestępstw, lecz także dla zrozumienia niektórych współczesnych zjawisk.”

Obrady konferencji rozpoczęła dyskusja panelowa szczególnie interesująca w świetle ostatnich sporów wokół udostępniania materiałów z archiwów b. służb bezpieczeństwa: „Moralne aspekty badań naukowych i debaty publicznej o komunistycznym aparacie bezpieczeństwa” z udziałem prof. Andrzeja Friszke, dr Ehrharta Nueberta (Niemcy), doc. dr Jana Peška (Słowacja) i prof. Vilema Prečana (Czechy). Dyskusję poprowadził dr hab. Paweł Machcewicz, dyrektor BEP IPN.

W trakcie konferencji ogłoszonych zostało 35 referatów w pięciu sekcjach tematycznych:

1. „Miejsce komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w strukturze władzy” (relacje aparatu bezpieczeństwa z partią komunistyczną, administracją państwową, wojskiem, milicją, rola służby bezpieczeństwa w państwie).
2. „Portret zbiorowy komunistycznego aparatu bezpieczeństwa” (pochodzenie społeczne, wykształcenie, drogi kariery, przynależność do partii politycznych, płeć, wzory kulturowe).
3. „Działalność komunistycznego aparatu bezpieczeństwa państw Europy Środkowo-Wschodniej poza obszarem bloku sowieckiego” (szpiegostwo wojskowe i gospodarcze, inwigilacja środowisk emigracyjnych, tajne operacje poza blokiem wschodnim – porwania, zabójstwa, rola komunistycznych służb specjalnych w krajach trzeciego świata).
4. „Współpraca struktur komunistycznego aparatu bezpieczeństwa państw bloku sowieckiego” (rola ZSRR, wzajemna kontrola, współpraca dwustronna i wielostronna).
5. „Główne kierunki działania komunistycznego aparatu bezpieczeństwa” (działania skierowane przeciwko podziemiowi zbrojnemu, opozycji, kościołom, mniejszościom narodowym, ochrona przemysłu, kontrwywiad).

Konferencji towarzyszył wernisaż trzech wystaw historycznych poświęconych działalności aparatu represji w Czechosłowacji „Czechosłowacki aparat bezpieczeństwa w latach 1945-1989” (wystawa przygotowana przez Urząd Dokumentacji i Badania Zbrodni Komunizmu), NRD „Stasi – strażnik komunistycznego reżimu” (wystawa przygotowana przez Urząd Pełnomocnika Rządu Federalnego ds. Dokumentów Służby Bezpieczeństwa byłej NRD) i Polsce „Zwyczajny resort. Ludzie i metody bezpieki 1944-1956” (wystawa przygotowana przez Instytut Pamięci Narodowej). Oprócz wielu nieznanych dotąd zdjęć z archiwów bezpieki zostały zaprezentowane autentyczne eksponaty obrazujące metody pracy aparatu bezpieczeństwa (aparatura podsłuchowa, miniaturowe aparaty fotograficzne itp.). Pokazana została także rekonstrukcja pokoju przesłuchań oficera UB z lat pięćdziesiątych.

W dniu 17 czerwca odbyła się prezentacja książki „A Handbook of the Communist Security Apparatus in East Central Europe, 1944-1989”. Praca ta, opublikowana przez Instytut Pamięci Narodowej w języku angielskim, jest pierwszą próbą syntetycznego opisu działalności komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w Europie Środkowo Wschodniej. W trakcie prezentacji odbyła się dyskusja panelowa, poświęcona roli Związku Sowieckiego w budowaniu i kierowaniu

działalnością aparatu bezpieczeństwa w poszczególnych krajach bloku. Wzięli w niej udział autorzy książki: Prof. Jordan Baev (Bułgaria), PhDr. Petr Blažek (Republika Czeska), Prof. Dennis Deletant (Wielka Brytania), Dr hab. Antoni Dudek (Polska), Dr Jens Gieseke (Niemcy), Prof. Kostadin Grozev (Bułgaria), Prof. Andrzej Paczkowski (Polska), Prof. Nicolas Werth (Francja), PhDr. Pavel Žáček (Republika Czeska). Dyskusję poprowadzili redaktorzy tomu Dr Łukasz Kamiński (BEP IPN) i Krzysztof Persak (BEP IPN).

18 czerwca odbyło się spotkanie ze świadkami historii – ofiarami komunistycznego aparatu represji z Niemiec, Polski i Słowacji. Ich losy przedstawione zostały w formie piętnastominutowych relacji zarejestrowanych kamerą. Następnie zebrani zadawali pytania obecnym na konferencji bohaterom (z przyczyn zdrowotnych na konferencję nie przyjechał pan Roland Bude, pokazana jednak została przygotowana wcześniej relacja) oraz uczestniczyli w dyskusji, którą poprowadził prof. Jerzy Eisler (IPN). Swoimi przeżyciami podzielili się:

● Roland Bude (ur. 1926) – b. żołnierz Wehrmachtu i jeniec wojenny w Czechosłowacji. W lipcu 1950 r. aresztowany przez Stasi za kontakty z kolegami, którzy zbiegli do Berlina Zachodniego. Po odmowie współpracy ze Stasi przekazany sowieckiemu NKWD i skazany na 25 lat łagru. Karę odbywał w kopalniach węgla na Workucie. Zwolniony w 1955 r., wyjechał do RFN, gdzie pracował w instytucjach edukacyjnych.

● Mieczysław Chojnacki (ur. 1924) – podczas okupacji niemieckiej w Polsce żołnierz AK, wywieziony do obozu pracy w Niemczech. Po wojnie, do listopada 1946 r., żołnierz podziemia niepodległościowego (Ruch Oporu Armii Krajowej). Aresztowany przez Informację Wojskową w marcu 1950 r., przekazany do UB, w grudniu tego roku skazany na śmierć za „próbę obalenia przemocą ustroju państwa”. Karę tę zamieniono na 15 lat więzienia. Zwolniony w 1960 r.

● Emil Švec (ur. 1925) – należał do antykomunistycznej organizacji młodzieżowej. Więziony po raz pierwszy w latach 1952–1957. Po zwolnieniu z więzienia uciekł samolotem rolniczym do Austrii, gdzie współpracował z zachodnimi służbami wywiadowczymi. W 1958 r. porwany w Austrii przez czechosłowacką StB i skazany na 15 lat więzienia „za szpiegostwo i zdradę”. Zwolniony w 1969 r. a trzy lata później ponownie aresztowany. Po odbyciu całości kary w 1977 r. zwolniony, stale inwigilowany. Pracował jako sanitariusz, gdyż nie pozwolono mu ukończyć studiów medycznych.

Konferencji towarzyszył przegląd filmów dokumentalnych, szkoleniowych i propagandowych o aparacie bezpieczeństwa. W pierwszym dniu pokazane zostały obrazy poświęcone polskiej bezpiece („W pogoni za bandą” z 1954 r., „Cichy front” z 1964 r. i „Tajne Taśmy SB” z 2002 r. w reż. Piotra Morawskiego).

Drugiego dnia pokazane zostały obrazy poświęcone wschodnioniemieckiemu aparatowi bezpieczeństwa: „Alltag einer Behörde” („Codzienność pewnego urzędu”) z 2002 r. reż. Jan N. Lorenzen i Christian Klemke, „Lehrfilm über die Rekonstruktion von Stasiakten” („Film edukacyjny o rekonstrukcji akt Stasi”) reż. Anke Limprecht, „Krieg im Frieden” („Wojna w czasie pokoju”) – film propagandowy zrealizowany przez Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego NRD w roku 1985 i „Korrespondenten imperialistischer Massenmedien” („Korespondenci

imperialistycznych mediów”) – film propagandowy zrealizowany przez Ministerstwo Bezpieczeństwa Państwowego NRD w roku 1988.

W towarzyszącej pokazowi dyskusji udział wzięli: Georg Herbstritt (Niemcy), Anke Limprecht (Niemcy), Jan N. Lorenzen (Niemcy) i Piotr Morawski (Polska).

W ostatnim dniu pokazane zostały obrazy poświęcone czechosłowackiemu aparatowi bezpieczeństwa: „Akce Brusel” („Akcja Bruksela”) – reż. Jan Říha, 1974 i „30 případů majora Zemana” („30 spraw majora Zemana”), odcinek „Vrah se skrývá v poli” („Wróg ukrywa się w polu”) – reż. Jiří Sequens, 1975.

Konferencję zamknęła dyskusja panelowa „Rozrachunek z dziedzictwem dyktatury komunistycznej – problem aparatu bezpieczeństwa”, którą poprowadził prof. Andrzej Paczkowski (Polska). Wzięli w niej udział: Dr. Ján Čarnogurský (Słowacja), Hynek Fajmon (Czechy), prof. Gesine Schwan (Niemcy), Dr Kazimierz Wóycicki (IPN).

Organizatorzy mają nadzieję, że warszawska sesja rozpocznie cykl podobnych wydarzeń, a także przyczyni się do wzrostu zainteresowania badaniami na historią komunistycznego aparatu bezpieczeństwa.

Jak się wydaje, konferencja spełniła zakładane cele. Z pewnością przyczyni się ona do ożywienia współpracy z instytucjami partnerskimi, zarówno ze współorganizatorami konferencji, jak i innymi instytucjami, których przedstawiciele byli obecni w Warszawie. Już w trakcie obrad pojawiły się propozycje podjęcia wspólnych działań, w tym także wobec instytucji europejskich. Niewątpliwie wygłoszone referaty, wraz z opublikowaną książką „A Handbook of the Communist Security Apparatus in East Central Europe, 1944–1989”, stanowią kompendium aktualnej wiedzy o funkcjonowaniu komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Wydanie materiałów konferencyjnych, co powinno nastąpić w przyszłym roku, niewątpliwie przyczyni się do znacznego postępu badań. Spełnione zostały również zamierzenia edukacyjne. Obradom przysłuchiwało się kilkuset wolnych słuchaczy, kilka tysięcy osób zwiedziło towarzyszące konferencji wystawy. W konferencji uczestniczyło kilkudziesięciu dziennikarzy. Dużą część stanowili dziennikarze z krajów Europy Zachodniej (m.in. Danii, Finlandii, Niemiec), co jest szczególnie istotne w kontekście potrzeby upowszechniania wiedzy o działalności aparatu bezpieczeństwa w krajach, które nie doświadczyły komunistycznego totalitaryzmu.

Więcej informacji na temat konferencji: www.ipn.gov.pl/conference2005

[Sekcje](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Centrala

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA

KOMUNISTYCZNY APARAT BEZPIECZEŃSTWA
W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ
W LATACH 1944/45-1989

WARSZAWA,
16-18 CZERWCA 2005

www.ipn.gov.pl/conference2005

INTERNATIONAL CONFERENCE

THE COMMUNIST
SECURITY APPARATUS
IN EAST CENTRAL EUROPE,
1944-45 TO 1989

WARSAW,
16-18 JUNE 2005

INTERNATIONALE KONFERENZ

DIE KOMMUNISTISCHEN
SICHERHEITSAPPARATE
IN OSTMITTELEUROPA
1944/45 BIS 1989

WARSAU,
16-18 JUNI 2005

Zaproszenie

Invitation

Einladung

A HANDBOOK
OF THE COMMUNIST
SECURITY APPARATUS
IN EAST CENTRAL EUROPE

1944-1989

foto_160605_konf10_f.jpg